

AR 2019/20

[vysoká škola]

POLITICKÉ STRANY A STRANICKÝ SYSTÉM (1989-2010)

Balík, S. a kol.: Od Palackého k Babišovi, kap. 8 – str. 184-211 (není bohužel dostupná elektronicky)

Tituly vložené v MS Teams

- Hloušek, V., Kopeček, L.: *Konfliktní demokracie*, str. 47-54 a 89-101 (z minula)
- Mrklas, L. Formování české pravicové politiky po roce 1989. Dizertační práce. (nyní)

Tituly přístupné v Národní knihovně - <http://kramerius-vs.nkp.cz/>

- Malíř J. - Marek P. a kol.: *Politické strany 1938-2004. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a v Československu*, str. 1359-1380
- Pšeja, P.: *Stranický systém ČR*, str. 29-34, 43-85, 85-87, 95-111

Internetové zdroje

- www.volby.cz – parlamentní volby 1990 a 1992 (3 různé komory), 1996, 1998, 2002, 2006
- www.czso.cz/csu/czso/volebni-statistika + www.czso.cz/csu/czso/poslanecka-snemovna
- Weby politických stran

Slidy v této prezentaci

1. Jak periodizuje vývoj českého stranického systému Pavel Pšejja? Čím se etapy od sebe liší a které milníky je dělí? (*viz Pšejja / Malíř a Marek*)
2. Jako roli hrálo v první fázi formování stranického systému Občanské fórum? Proč se rozpadlo? Které subjekty byly, resp. jsou formální a které neformálními nástupci? (*viz Pšejja / Malíř a Marek*)
3. Připomeňte si koncept tzv. konfliktních linií (cleavages) spojený se jmény Rokkan a Lipset. Uveďte jej do kontextu střední a východní Evropy v období tranzice a konsolidace demokracie. Vysvětlete pojmy nacionalistická a socioekonomická linie transformace. (*viz Hloušek – Kopeček*)
4. Vysvětlete, jaké typy stran z hlediska původu byla přítomny na politické scéně v prvních fázích polistopadového vývoje. (*viz Pšejja*)
5. Sledujte vývoj levo-pravého soupeření v české politice a jeho projevy. Vysvětlete význam dalších konfliktních linií. (*viz slidy*)
6. Jak se vyvíjel formát a mechanismus stranického systému od voleb v roce 1992 do konce volebního období 2006-2010? (*viz slidy*)
7. Vyjmenujte a krátce představte relevantní strany v jednotlivých volebních obdobích. Charakterizujte jejich postavení v jednotlivých fázích vývoje.

Socioekonomická linie transformace

- Ekonomická reforma
 - klíčové dělítko české politické scény od roku 1990 (1991) – střet o rychlost a rozsah uvnitř OF
 - personálně Václav Klaus versus Valtr Komárek – lídři ODS a ČSSD ve volbách 1992
 - Koncept tzv. lidového kapitalismu, včetně kupónové privatizace, stál u zrodu občanské pravice – ODA a ODS
 - ODS – pokus o vytvoření historicky první catch-all party napravo od středu
- Související střet o podobu politiky uvnitř OF – strany versus hnutí (politická versus nepolitická politika) - ODS versus OH

Socioekonomická linie transformace

- Volby 1992 – česko-slovenský střet o reformu a státoprávní uspořádání – kombinace socioekonomické a nacionalistické linie - vítězství odlišných konceptů v obou republikách → → rozpad společného státu
- Vznik středopravicové vlády Václava Klause
- 1993-96 – vzestup levicové alternativy v podobě ČSSD v čele s Milošem Zemanem (radikální kritika)

Socioekonomická linie transformace

- Volby 1996 a 1998 – střet o další pokračování ekonomické transformace a zejména jejího sociálního rozměru → → „standardní“ střet levice versus pravice – *unikát v rámci SVE*
- Základní dualita ČSSD versus ODS – narušena jen opozičně-smluvní spoluprací obou stran
- Volby 2002 – střet o sociální stát, ale ve stínu tzv. opoziční smlouvy – vítězství ČSSD, která se od této smlouvy distancovala
- Volby 2006 – volba podle „peněženky“ + silná personalizace → → silná bipolarizace
- Volby 2010 - odklon od bipolarizace - issue „staré versus nové strany“ (několikanásobná protestní volba) + růst významu socioekonomické konfliktní linie → protichůdné trendy

Konfliktní linie levice versus pravice (stát/trh)

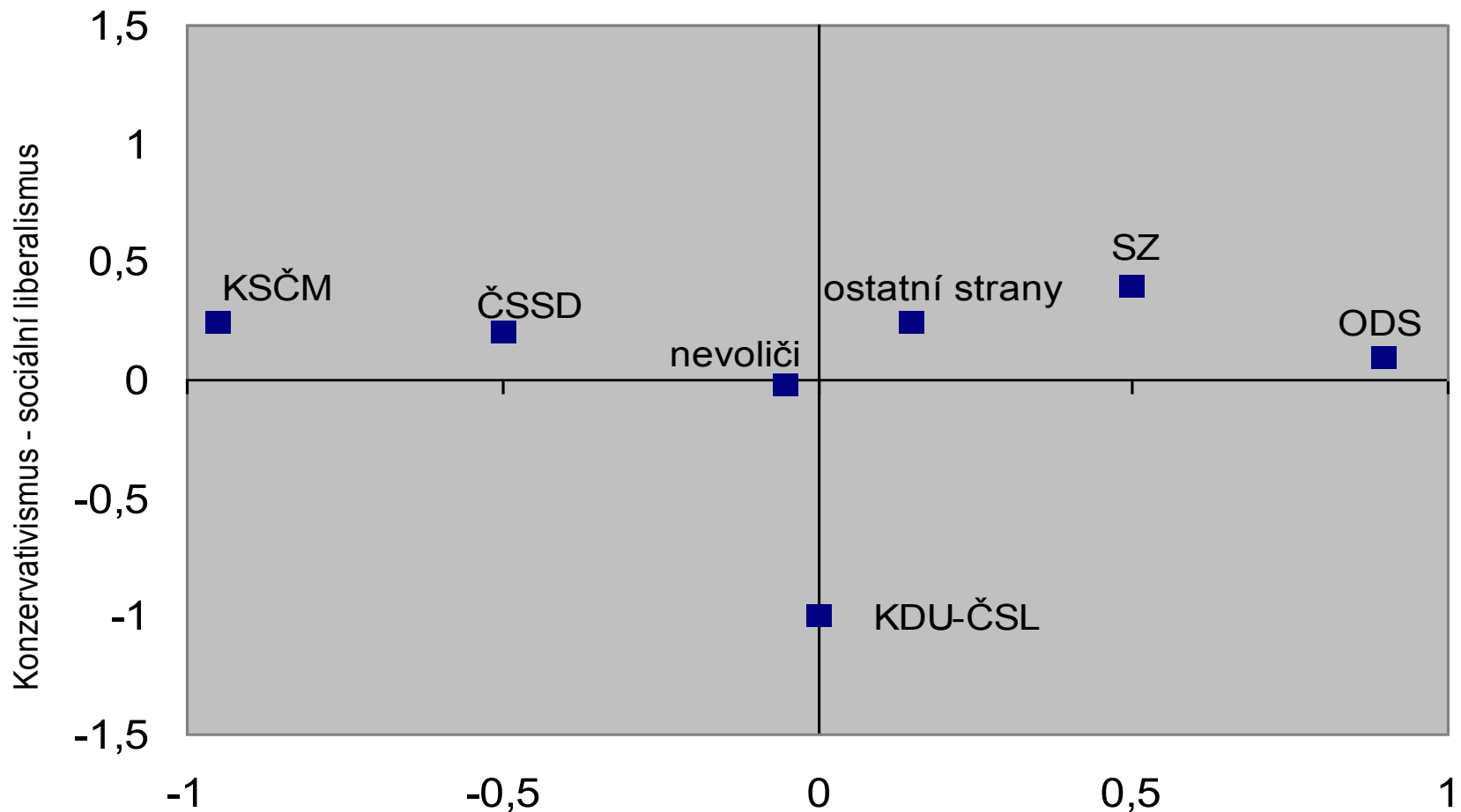
- V letech 1996 až 2008 (2010) - naprostá dominance – základní dualita politické scény
- Postupně se naplňovala obsahem:
 - „třídní“ rozměr
 - voličská jádra + potenciální voliči
 - 2010 a 2013 - významné snížení role
 - střety o středové voliče:
 - ve volbách do PS až do roku 2006 výrazně úspěšnější ČSSD
 - 2006 - velký úspěch ODS
 - 2010 - úspěch nových stran, velké ztráty ČSSD a ODS
 - 2013 - úspěch nových stran, další ztráty - zejména ODS a nově i TOP09

Další linie

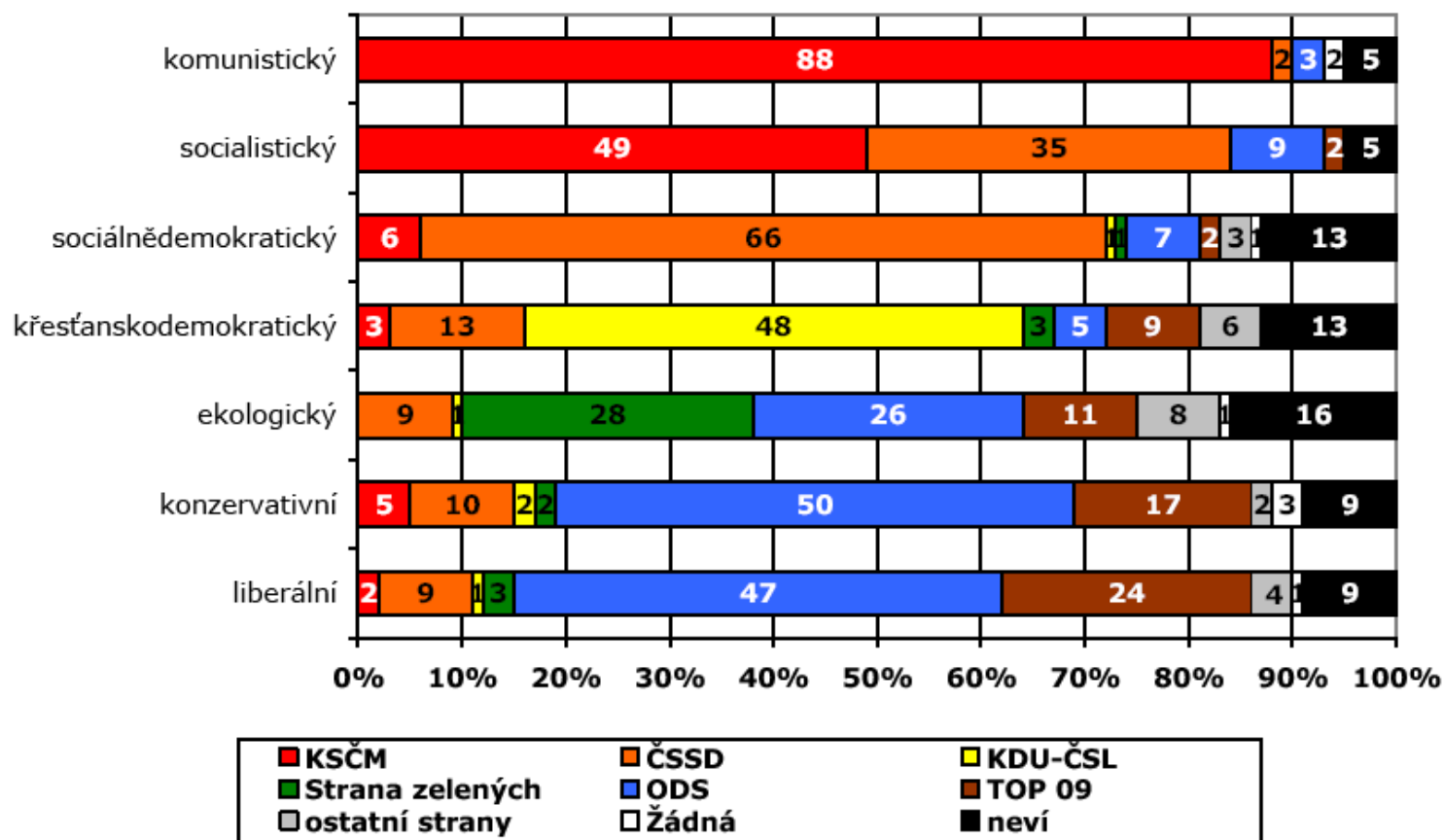
- Zahraniční politika
- Postmaterialismus
- Církev – stát (náboženství a morálka – sekularita a tolerance)
- Libertarianismus – autoritarianismus
- Město – venkov
- Protestní volba - „staré versus nové strany“

Postoje voličů ve dvou hlavních hodnotových dimenzích (ČVS 2006)

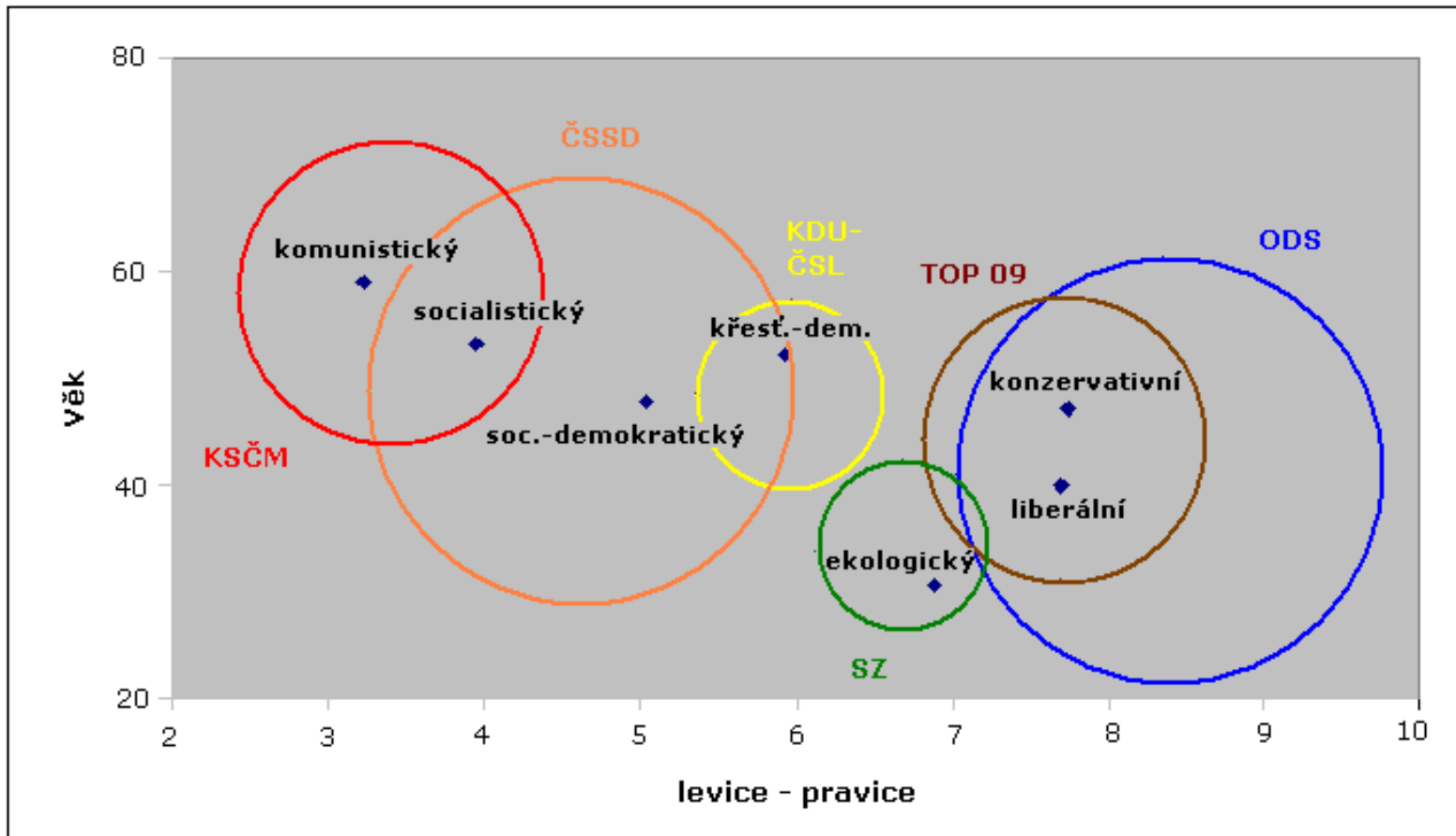
CVVM 2009: Politická orientace občanů

Graf 1: Stranické preference podle příklonu k vybranému politickému směru (v %)

Politické preference a politické směry a věk

(CVVM 2009: Politická orientace občanů)

- Multipartismus bez dominantní strany (Blondel)
 - Od 8 stran v roce 1992 k 5 stranám v období 1998-2010 → umírněný pluralismus (Sartori)
-
- Postupně dva hlavní póly: **ODS, ČSSD** – potenciál tzv. catch-all, neboli univerzálních (všelidových) stran – nejbliže 2006
 - Od více vedlejších pólů v roce 1992 ke dvěma od roku 1998 (KSČM, KDU-ČSL)
 - Epizodické pokusy o narušení:
 - Alternativní občanská pravice – ODA, US (1992-2002)
 - Krajní pravice – SPR-RSČ (1992-98)
 - Zelení (2006-10)

Ideologická polarizace (1992-2010)

- KSČM a ODS představují krajní póly politického spektra → relativně velká ideologická vzdálenost, avšak menší než v období 1992-98, kdy bylo krajním pólem SPR-RSČ
- KSČM přitom představuje stranu, kterou většina domácích i zahraničních politologů řadí mezi antisystémové, nebo aspoň semiantisystémové, resp. extremistické strany
- SPR-RSČ a její specifická pozice
- Zvláštní postavení KDU-ČSL
- Spory o minulost, zahraniční politiku (NATO, méně EU), občanskou společnost, roli politických stran...

Mechanismus stranického systému

- Slabé vlády – nestabilní a/nebo neakceschopné
 - Koaliční
 - většinové (Klaus I, Špidla, Gross, Paroubek)
 - menšinové (Klaus II, Topolánek II)
 - Jednobarevné menšinové (Zeman, Topolánek I)
 - Polopolitické (Tošovský, Fischer)
- Vyloučení KSČM a SPR-RSČ
- Spory mezi „velkými“ a malými stranami

Zařazení stranického systému (Sartori)

Umírněný pluralismus	Polarizovaný pluralismus
<ul style="list-style-type: none">■ Ideologická umírněnost■ Bipolární vztahovost■ Dostředivost■ Neomezené formování a střídání vládní koalice	<ul style="list-style-type: none">■ Přítomnost antisystémových stran■ Dvojstranná opozice■ Obsazení politického středu■ Odstředivost■ Ideologický přístup k politice■ Neodpovědná opozice■ Politika nespílitelných slibů

Český stranický systém 1992-2010

<i>Kategorie</i>	<i>Umírněný pluralismus</i>	<i>Polarizovaný pluralismus</i>
Ano	<ul style="list-style-type: none">✓ Dostředivost✓ Bipolární vztahovost	<ul style="list-style-type: none">✓ Přítomnost antisystémových stran
Napůl	<ul style="list-style-type: none">✓ Ideologická umírněnost	<ul style="list-style-type: none">✓ Politika nesplnitelných slibů✓ Neodpovědná opozice✓ Obsazení pol. středu✓ Dvojstranná opozice
Ne	<ul style="list-style-type: none">✓ Neomezené formování a střídání vládní koalice	<ul style="list-style-type: none">✓ Odstředivost✓ Ideologický přístup k politice
	5/8 (60 %)	6/14 (40 %)